

OECD Insights

Sustainable Development: Linking Economy, Society, environment

Summary in Czech

Pohled organizace OECD

Trvale udržitelný rozvoj: propojování ekonomiky, společnosti a životního prostředí

Přehled v českém jazyce

- S výrazem „trvale udržitelný rozvoj“ se dnes setkáváme téměř všude, ale co skutečně znamená? Jaký vliv mají na trvalou udržitelnost výroba a spotřeba? Představuje ekonomická globalizace pomoc, nebo překážku trvale udržitelného rozvoje? Lze trvalou udržitelnost měřit za použití klasických nástrojů ekonomické analýzy? Jak mohou trvale udržitelnému rozvoji napomoci vlády, firmy a občané?

- Tento dokument z řady *Pohled organizace OECD* se těmito otázkami zabývá a přináší myšlenky, otázky a trendy, které jsou dnes pro naše uvažování o trvale udržitelném rozvoji určující. Hlavním argumentem je, že o tomto konceptu se často uvažuje hlavně v souvislosti s životním prostředím, ale udržitelnost se týká využívání hospodářského rozvoje na podporu spravedlivější společnosti při zachování ekosystémů a přírodních zdrojů.

- Úkol to není snadný a my jako občané či naše vlády budeme zpravidla muset přistoupit k určitým kompromisům. *Udržitelný rozvoj* tyto výzvy shrnuje a přichází s návrhy možných opatření k jejich naplnění.

Věděli jste, že...?

- V rozvojovém světě jeden člověk ze čtyř žije v naprosté chudobě.
- Každý rok se prodá jedna miliarda mobilních telefonů a průměrný uživatel si koupí nový telefon každých 18 až 24 měsíců.
- Na přípravu jednoho hamburgeru je třeba 2400 litrů vody.

Výraz trvale udržitelný rozvoj se rozšířil na konci 80. let 20. století poté, co se poprvé objevil v publikaci *Naše společná budoucnost (Our Common Future)*, také známé pod názvem *Zpráva komise Brundtlandové*. Výsledkem práce komise vytvořené Organizací spojených národů bylo vytvoření „globálního plánu změny“ v konceptu a praxi rozvoje, kdy zpráva ukázala na potřebu přehodnotit náš způsob života a správy.

Pro udržitelný rozvoj jsou zásadní dvě věci. Zaprvé, uvědomění, že samotný hospodářský růst nevyřešení problému současného světa: ekonomické, společenské a ekologické aspekty jakékoliv činnosti jsou úzce propojeny. Oddělené uvažování pouze o jedné z této oblastí vede k chybám v úsudku a „neudržitelným“ výsledkům. Výhradní zaměření například pouze na ziskovou marži způsobilo v minulosti sociální a ekologické škody, které jsou pro společnost z dlouhodobého hlediska přítěží. Ale péče o životní prostředí a zajišťování služeb, jež lidé potřebují, je přinejmenším zčásti odvislé od ekonomických zdrojů.

Komplexnost trvale udržitelného rozvoje dále vyžaduje nadnárodní spolupráci a překračování hranic – těch geografických, ale i institucionálních – pro společnou koordinaci strategií a přijímání těch nejlepších rozhodnutí. Problémy nespádají do předem stanovené jurisdikce, jako například jednoho státního úřadu či komunity, a pro inteligentní řešení je třeba spolupráce na rozhodovacím procesu.

V jádru trvale udržitelného rozvoje je nutnost uvažovat o „třech pilířích“ *najednou*: společnosti, ekonomice a životním prostředí. Bez ohledu na kontext zůstává hlavní myšlenka totožná – lidé, prostředí a ekonomické systémy jsou vzájemně propojené. Několik málo let či desetiletí je možné tuto vzájemnou závislost ignorovat, ale dějiny ukazují, že velmi rychle se nám připomene formou nějakého poplachu či krize.

Historický, ekonomický, sociální a politický kontext každého státu je jedinečný, ale základní principy trvale udržitelného rozvoje platí pro všechny. Hospodářský růst je nezbytný, ale růst sám, bez pochopení všech faktorů, které přispívají blahu a prosperitě, nemůže chudobu trvale omezit. Ekonomický rozvoj je obecně ve vzájemném vztahu s celkovým zlepšením kvality života, vyšší úrovní vzdělání a délkou života v jednotlivých zemích, ale neříká nic o tom, jak se takového růstu dosahuje, zdali je trvalý či nikoliv a kdo z něj má užitek a kdo zůstává pozadu.

Materiální a nemateriální hodnoty

Žijeme ve společnosti, kde se většina pozornosti dlouhou dobu soustředila na růst a hospodářskou činnost. Celosvětový HDP vzrostl z 16 bilionů USD v polovině 70. let 20. století na dnešních 40 bilionů USD. Společnosti neustále zvyšují svou produkci a přicházejí s novými výrobky. Chudoba a nedostatek sice stále existují, ale většina lidí žijící v oblasti zemí OECD se těší takové životní úrovni, která jim dovoluje vydávat část svých příjmů na jiné zboží a služby než jídlo, přístřeší, ošacení či další základní potřeby.

Není snadné určit hodnotu věcí, které dříve spadaly mimo systém účetnictví, rozpočtování a měření. Jak například ohodnotit přírodní

zdroje? Někteří lidé jsou přesvědčení, že například u lesa můžeme vypočítat jeho hodnotu produkce na základě nabídky a poptávky, a jeho hodnotu tak lze vyjádřit penězi. Ale cena dřeva nám neříká nic o jeho důležitosti pro odstraňování emisí CO₂, jeho úloze pro zachování biodiverzity nebo duchovních a kulturní hodnotě pro lidi, jejichž život na lese závisí.

Trendy ve vzorcích globální produkce a spotřeby se pouze těžko významně změní. Zboží je stále levnější a přepravuje se v rostoucím množství z jedné části světa na druhou. Některé negativní dopady na udržitelnost rozvoje může omezit technologie, ale jiné naopak způsobí a růst spotřeby technologický pokrok obvykle převyšuje. Automobily dnes dokáží zpracovat palivo účinněji než dříve, ale třeba znečištění vzduchu se neustále zhoršuje, protože počet vlastníků automobilů rychle roste.

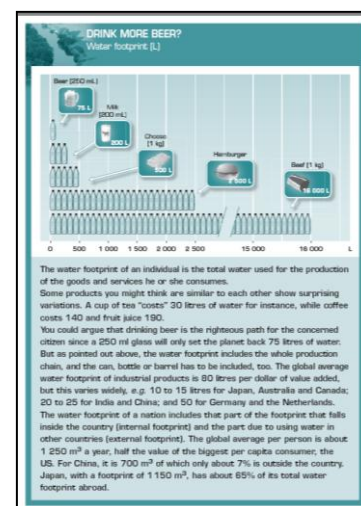
Zkušenosti posledních desetiletí ukazují, že nabídka produktů udržitelného rozvoje pro spotřebitele, jež vyhledávají „bioprodukty“ a výrobky „fairtrade“, nestačí; třebaže se jedná o významný faktor, který vede výrobce i spotřebitele novým směrem.

Stále více lidí si je vědomo dopadu, jež jejich volby mají na okolní svět. Problémy související s neudržitelnou spotřebou – například cena ropy – již konkrétnějším způsobem pocítuje i průměrný spotřebitel. Rostoucí počet konzumentů si tak začíná klást důležitější otázky o výrobcích, které kupují: kolik odpadu vytvoří tento produkt a jeho balení, kolik vody, energie a dalších zdrojů se spotřebuje při jeho výrobě (a likvidaci) a jaké jsou životní a pracovní podmínky lidí, kteří ho vyrábějí.

Výrobci navrhují stále více produktů, které jsou atraktivní nejen svými estetickými kvalitami a snadností použití, *ale také* ekologickou a sociální udržitelností. Posuny ve vědomí spotřebitele a rozšiřování udržitelnějších produktů a služeb v posledních několika letech jsou povzbudivé. Někteří kritici a obhájci práv spotřebitele však správně ukazují také na některá pošetilá tvrzení či „zelené vymývání mozků“.

Dojem ekologičnosti výrobku se může při bližším pohledu na seznam obsažených prvků či analýze celého životního cyklu rychle rozplynout. Skutečnost, že stále více lidí a firem uznává a chce využít tohoto vědomí, ukazuje na rostoucí masovou působivost myšlenky udržitelného rozvoje.

Dát si další pivo? Vodní stopa (l)

Měření udržitelnosti: co bychom měli započítat a kdy?

Na první pohled se zdá nemožné udržitelný rozvoj vykázat číslem. Jedná se o nanejvýš širokou oblast s řadou vlivů – klimatické změny, péče o děti, etické chování firem, vládní politika, trendy v chování spotřebitelů jsou pouze jejich zlomkem. Víme, že udržitelný rozvoj se týká ekonomických, sociálních a ekologických proměnných – jež všechny je třeba v určité míře kvantifikovat. Existuje řada tradičních makroekonomických ukazatelů jako například hrubý národní produkt a produktivita, spotřeby vody a emise u životního prostředí a u sociálních otázek potom populační statistiky jako průměrná délka

života či dosažená úroveň vzdělání. Ale jaké ukazatele jsou nejdůležitější pro trvale udržitelný rozvoj?

Celou záležitost dále komplikuje skutečnost, že mimo různorodosti je udržitelný rozvoj také dynamickým konceptem. Při jeho kvantifikaci je třeba pracovat s řadou parametrů, včetně časového horizontu. Ekonomické, sociální a ekologické jevy mají svůj vlastní životní rytmus. Například ekonomika: při plánování velkého energetického projektu musíte uvažovat nejméně v horizontu 50 let dopředu, ale při obchodování na finančních trzích mohou nanosekundy, po které trvá přepočítat cenu z jedné měny do druhé, znamenat velký zisk nebo ztrátu. Změny v životním prostředí mohou nečekaně nabrat na rychlosti, jako třeba když najednou zmizí hejna ryby potom, co delší dobu jejich stav klesal postupně.

Dále si musíme uvědomit, že trvale udržitelný rozvoj je proces spojující minulé události s naší současnou činností, která zase dále ovlivňuje budoucí možnosti a výsledky. A příprava opatření není výhradně statistickou či technickou záležitostí. Dotýká se velmi citlivých oblastí celé společnosti: vykazatelnosti státní správy a sociální účasti. Měření pokroku na poli udržitelného rozvoje na základě spolehlivých informací je hlavní součástí demokratického procesu. Zodpovědnost vlád roste a lidé získávají nástroje, jak se aktivněji účastnit na stanovování a vyhodnocování politických cílů.

Hlavní myšlenkou udržitelného rozvoje je propojení prosperity současné generace s blahobytem generací budoucích. Pro vytvoření tohoto spojení můžeme využít „kapitálový přístup“ – rámec měření trvale udržitelného rozvoje, který funguje na základě principu, že udržitelnost blahobytu po delší časové období vyžaduje nahrazování či zachování různých prvků bohatství. Tento model rozděluj celkový kapitál společnosti na pět jednotlivých druhů:

- *finanční kapitál* jako akcie, dluhopisy a peněžní vklady,
- *vyrobený kapitál* jako stroje, přístroje, zařízení, budovy, telekomunikace a další typy infrastruktury,
- *přírodní kapitál* ve formě přírodních zdrojů, půdy a ekosystémů zajišťujících například zpracování odpadu,
- *lidský kapitál* vzdělané a zdravé pracovní síly,
- *sociální kapitál* společenských sítí a institucí.

Uvažujeme-li o těchto různých druzích kapitálu jako o vstupech do procesu zajištění blahobytu, můžeme vypočítat národní blahobyť jako celkovou částku jednotlivých typů kapitálu.

Řízení nejistoty

Média často v souvislosti s udržitelným rozvojem zdůrazňují úlohu podniků a jednotlivců, ale jsou tu i vlády, které mohou mít mnohem výraznější vliv než největší nadnárodní giganti. Jejich schopnost ovlivňovat chování a koordinovat společné snahy může hrát rozhodující úlohu v produkci udržitelných výsledků. Největší výzvou pro vlády je

nalézt ty nejlepší politické nástroje, jak podporovat správné výrobní a spotřební praktiky a předejít přesahům a rozporům. Přesvědčování výrobců a spotřebitelů, aby se změnili, nemusí být vždy ten nejúčinnější způsob, jak tyto otázky řešit, a ani to nepřinese dostatečně rozsáhlou změnu. Jednotliví výrobci či spotřebitelé mají zpravidla pouze malou moc či zájem věci změnit. Vlády jsou v nesrovnatelně výhodnější pozici přijímat zákony a zavádět předpisy. Jedním z řešení, které mají k dispozici, je zakázat výroby a chování považované za škodlivé. To se stalo například s CFC (plyny používanými v ledničkách a aerosolových rozprašovačích), jež poškozovaly ozonovou vrstvu.

Účinným nástrojem mohou také být ekologické daně (také nazývané „zelené“ či „ekodaně“) a obchodování s emisemi. Mohou znečišťovatele (z řad výrobců i spotřebitelů) donutit, aby uvažovali o nákladech znečištění a pomáhali snižovat dopady škodlivých produktů. „Plastax“ v Irsku v roce 2002 vedl k 90% snížení používání plastických tašek.

Vlády plní řadu úkolů, jež mohou trvale udržitelnému rozvoji napomoci. Prostřednictvím sběru a analýzy dat, vytvářením a koordinací politik mohou podpořit a být příkladem správného chování společnosti. Jsou schopny zajistit, aby zájmy jednotlivců nešly proti společnému dobru. Vlády také mohou zasáhnout v případě situace, kterou ekonomové nazývají „selhání trhu“, kdy samotné tržní síly nejsou schopny zajistit ten nejefektivnější výstup. Vzhledem ke globální podstatě řady problémů, které před trvale udržitelným rozvojem stojí, musejí vlády při přípravě a realizaci řešení spolupracovat na nejvyšší úrovni. Národní vlády mají oprávnění a moc toto zajistit. Také disponují prostředky pro zajištění uplatnění rozhodnutí v praxi.

Popis úlohy vlády může snadno působit, jako by řízení trvale udržitelného rozvoje bylo pouhou otázkou určení cílů, realizace řady opatření a jmenování orgánů, které budou dohlížet na jejich dodržování. Tak to samozřejmě není. Téměř každý aspekt ekonomiky, společnosti a fyzických zdrojů, na nich v poslední instanci závisejí, má na udržitelný rozvoj dopad. Výstupy jsou výsledkem bezpočtu interakcí různé důležitosti probíhající v odlišných časových rozvrzích. Ani ten nejlepší model či nejpronikavější předpověď nám neřeknou vše, co bychom chtěli vědět. Vlády, které se pokoušejí svými opatřeními udržitelný rozvoj zajistit, se s touto nejistotou musejí vyrovnat. Nikoliv pouze jejich cíle, ale také strategie a nástroje používané pro jejich dosažení, musejí být trvale udržitelné. Musejí být dostatečně nekompromisní, aby byly účinné, ale zároveň dostatek flexibilní, aby se přizpůsobovaly vývoji okolností a priorit. Tváří tvář nejistotě musí být samotné vládnutí trvale udržitelné.

Celá zpráva je k dispozici na webových stránkách www.oecd.org/insights

Toto shrnutí obsahuje **StatLinks**, službu, v jejímž rámci obdržíte z tištěné stránky soubory ve formátu Excel™.

© OECD 2008

Tento přehled není oficiálním překladem OECD.

Reprodukce tohoto přehledu je povolena, jsou-li uvedena autorská práva OECD a název původní publikace.

Vícejazyčné přehledy jsou překlady výtahů z publikací OECD původně publikovaných v angličtině a francouzštině.

Jsou zdarma k dispozici v internetovém knihkupectví OECD: www.oecd.org/bookshop/

Další informace vám poskytne Odbor pro legislativu a překlady při OECD, Ředitelství pro veřejné záležitosti a komunikaci: e-mail: rights@oecd.org, fax: +33 (0)1 45 24 99 30.

OECD Rights and Translation unit (PAC)
2 rue André-Pascal, 75116
Paris, France

Navštivte naši internetovou stránku: www.oecd.org/rights/

